

Arad legöregebb emberei 1848-ból

Ha egymás mellé helyeznénk a negyvennyolcas forradalom és szabadságharc kivégzett mártírjairól szóló visszaemlékezéseket, szépirodalmi vagy tudományos műveket, ezek hossza levéltári mértékegységben csak kilométerekben lenne kifejezhető. (Ez nem költői kép, bizonyos levéltárakban tényleg folyóméterben mérik a dokumentumok terjedelmét). A világosi fegyverletétel után életben maradt, nyomorban tengődő közkatonákkal azonban nagyon keveset foglalkozott az utókor. Talán ezért is figyelemre méltó az Arad és Vidékének 1910. március 27-i száma, amelyben az akkor még élő honvédekről olvashatunk.

A cikk írója, Zsigmond Miklós, az Arad és Vidéke újságírója a nehéz körülmények közt élő, kilencven évnél idősebb embereket keresett fel a városban, akik felidéztek a szabadságharc általuk átélt eseményeit. A riportalanyok több mint ötven év „megszépítő messzeségének” távlatából szemlélik a történelmi múltat, így az elmondott történetek nem feltétlenül dokumentum értékűek, de ezzel együtt hangulatosak és szemléletesek, visszaadják a hősi idők hangulatát.

„Arad legöregebb embereiről szól ez a cikk, amelyben, érdekes visszaemlékezéseket, tanulságos történeteket mondanak el az öreg urak, akik élő tanúi

voltak a negyvennyolcas időknek – írja az újságíró a Visszaemlékezés a véres napokra című riport bevezetőjében –, az egyik öreg embernek az élete valóságos tragédia. Ő Arad egyik legidősebb polgára, a 93 éves **Ketznmacher Anton**. Gazdag iparosból lett földönfutó szegény ember, ma éhezik és koplal, mint az aradi Szent Flórián kápolna őre (...) A kápolnához tartozó házban lakik a feleségével. Primitív hajlék ez, és a bútorokról lerí az ódonosság, szegénység.

Bemutatkoztam az öregnek, (...) akinek arca, mint egy pergament, oly barna és ráncos. Kialvóféltben lévő szemevilága bizonytalanul nézett reám. Kérdéseimre szaporán, gyorsan felel: Radnán születtem, de korai ifjúságomat Aradon töltöttem. Virágzó hentes üzletem volt, mikor a szabadságmozgalom elhatalmolt Aradra. Családos ember voltam, ez azonban nem gátolt engem, itt hagytam mindent, és felesküdtam a szabadság zászlajára. (...) Bánátba mentünk a szerbek ellen. (...) Az első összeütközés Versec mellett egy kis faluban, Fehértemplomban történt. (...) Egy csapat vörös sipkás is jött segítségünkre, úgy elvertük őket, hogy Versecig meg sem álltak (...)

Esterházy gróf kommandáns egy levelet kapott a szerbek vezérétől, ebben meghívták őt és vezérkarát István napjára, egy kis magyar húsrá. A foglyokat a szerbek tudniillik felkoncolták, a fejüket levágták, és azt akarták a kommandánsnak ebédre megfőzni. Esterházy gróf iszonyú haragra lobbant erre, és támadást indított a szerbek ellen. Előttünk egy magas hegy állt, az ellenség ezen tanyázott. (...) Véraldozat árán felhatoltunk a hegyen, lefegyvereztük őket. (...) Mindig abban a csapatban szolgáltam, amelyik a délvidéket védelmezte a szerbek és a románok ellen. (...) Visszahívták a csapatot Aradra, mert az osztrák a várból a várost bombardirozta. Zenekarral vonultunk be a városba, ahol a legszebb asszonyok és leányok öleltek és csókoltak bennünket. Hej, szép idők voltak azok. (...)

Egész életemben a hazáért és a szabadságért lelkesedtem, egyike vagyok azoknak, akik a szabadságharcot végigküzdötték, és a mai nemzedék éhezni és koplalni hagy minket. (...)

A másik hős, akit az újságíró megszólaltat, a 91 éves **Karikó István**, a Magyar utca 29 számú ház lakója, akinek „hosszú fehér szakáll övezi az arcát, a szeméből teljesen kialudt az élet”

Az idős, most már vak ember az életéről beszélve érdekes képet fest az 1830-as évek városáról: „Életem legnagyobb részét Aradon töltöttem, élénken emlékszem a régi Aradra, mert még 1832-ben kerültem ide. Akkor még mezőváros volt, de tényleg egy faluhoz hasonlított. Ahol most a legszebb házak vannak, ott pusztaság volt mindenütt. Ahol most Glück mészáros üzlete van, ott kezdődött a város. Addig föld és lúp volt. A jelenlegi városháza helyén sóház állott, és a házak legfeljebb a városligetig mentek. A legszebb utca a mostani Damjanich utca volt, ott volt a korzó és a hetipiac. 1840-ben besoroztak a közös hadseregbe közhuszárnak, a II. Miklós nevét viselő 9-ik huszárezredben szolgáltam.

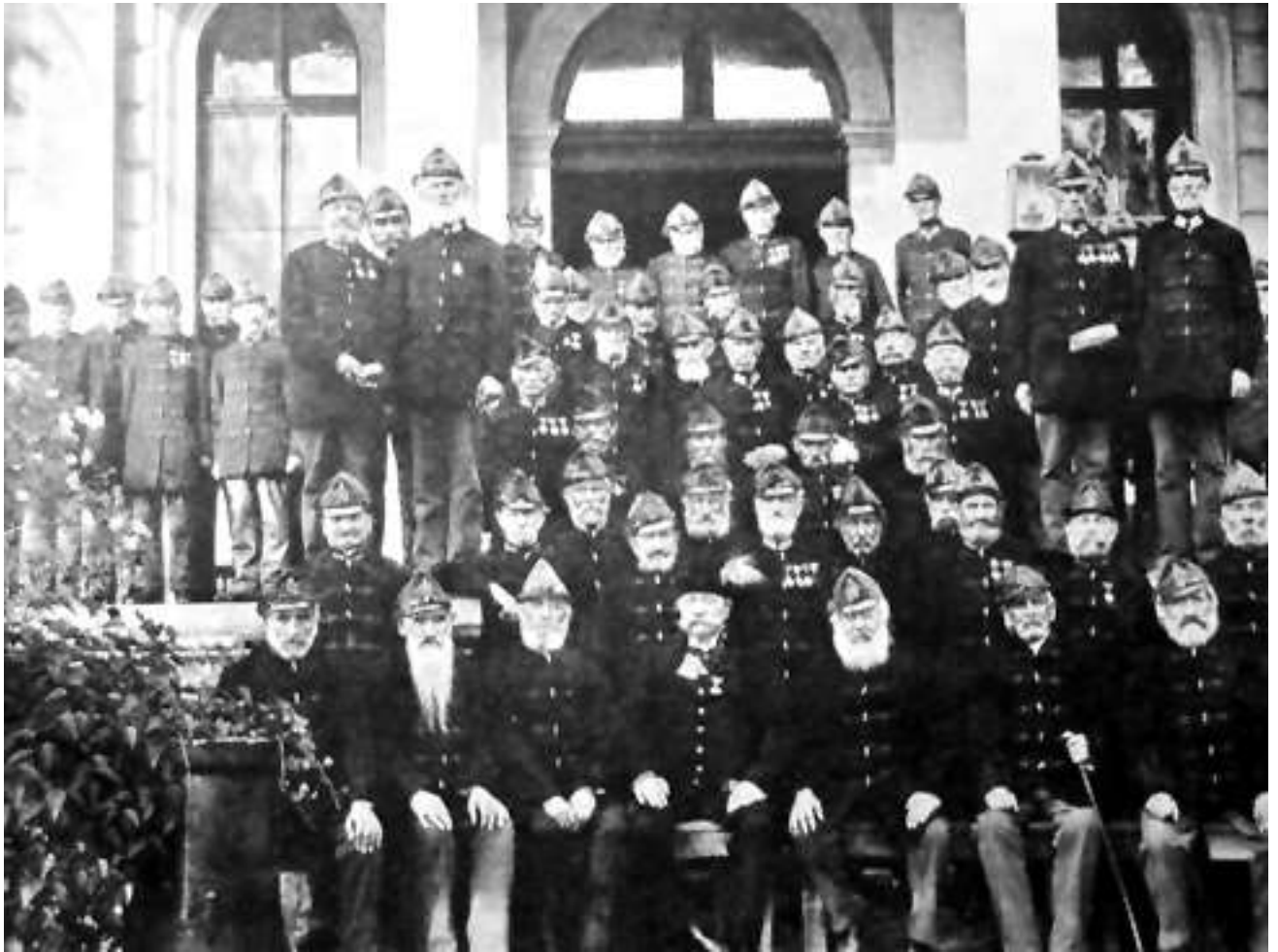
Mikor 1848-ban kitört a forradalom, ezredünk Brünbe ment, majd Bécsbe mentünk, ahol nagyon izgatott volt a hangulat. Gróf Daim volt az óbesterünk, aki bennünket titokban arra buzdított, hogy szökjünk át a magyar táborba. (...) Az egész ezred a határon áthaladt és Pozsonyban a magyarokhoz csatlakozott. Ott is esküdtünk fel a magyar zászlóra. A kilencedik huszárezred Görgey tábornok hadosztályához tartozott. Én voltam az, aki a személyes szolgálataira ki lettem rendelve. (...) Az ő oldala mellett végigküzdöttem az egész szabadságharcot. Az első csata Moór mellett volt. (...) Egyszerre csak Windischgrätz hadoszlopával találtuk magunkat szembe. Görgey csodákat művelt ekkor, és mi ezt a sereget is hátrálásra készítettük. (...)

Sok-sok csatában néztem az ellenséggel farkasszemet, párszor ki is lőtték alólam a lovat. ... Nevezetes ütközetünk volt még Selmecebányán, a legutolsó ütközetünk Besztercebányán volt, ott volt a táborban Kossuth Lajos is. (...) Erdély felé indultunk, Világos előtt megálltunk, ahol megtörtént a fegyverátadás. Az egyik oldalon a mi táborunk, a másik oldalon az oroszok és osztrákok tábora állt. (...) Bizony, bizony fejezte be szavait az agg honvéd, sok viszontagságon mentem keresztül, de mindig szeretettel gondolok vissza a fővezéremre, Görgeyre.”

Megható mondatok. Ezek áldozták fel biztos megélhetésüket a szabadság oltárán, de kevés életben maradt katonának volt gondtalan öregkora. A kiigyezésig (1867.) az megélhetésüket elveszített honvédekkel nem sokat törődtek, a megélhetésükről senki nem gondoskodott. Szerke az országban sok helyen lehetett látni a templomok bejáratánál kolduló Kossuth-szakállas hadfikat. Ruhájuk egyre kopottabb lett, de a fehérülő szakállat megőrizték, mert ez jelkép volt.

1867 után a szabadságharcban megrokkant honvédek számára évi 120 korona, a pénznem megváltozása után 60 forint nyugdíj járt. (Ez az összeg – ahogy mondani szokás – meghalni sok volt, élni kevés)

Ebben az időben létesültek menhelyek a súlyos testi fogyatékosok, család nélkül maradtak számára, ezek az intézmények közadakozásból jöttek létre, és halálukig ellátták a rászorulókat. A legismertebb közülük a budapesti volt, ennek irányítója egy ideig idősebb Krúdy Gyula kapitány, a komáromi vár egyik hős védője, az író, Krúdy Gyula nagyapja.

A szülők azzal az indokkal bízták a nagyapára a gyermek Krúdyt, hogy „*ha 100 honvédek tud parancsolni, akkor ez tiszteletet ébreszt az unokában is*”. A modern próza későbbi nagymestere sok időt töltött az idős katonák menedékén, ez az idő nem múlt el nyomtalanul, az itt hallott történetek köszönnek vissza a *Nagy idők nagy hősei* című kötet írásaiban.

Az öreg honvédek megjelentek a jelentősebb fővárosi és vidéki ünnepeken, kivonultak a bajtársaik temetésére

Mindenhol festői látványt nyújtottak hosszú, fehér szakállukkal. **Lébo István** a negyvennyolcas menhely utolsó lakója 1928 júniusában halt meg, a Nemzeti Múzeumban ravatalozták fel, koporsóját ezek kísérték utolsó útjára.

A kormánytagok jelenlétében zajló látványos szertartás után jelentkezett **Fischl József**, aki tényleg a legutolsó élő honvéd volt, róla azért nem tudtak, mert nem a menhelyen, hanem a családjával lakott. Ő ugyanebben az évben halt meg influenzában, 102 éves volt akkor.

Aradon nem volt Honvédmenhely. de az 1867 áprilisában alakult Honvédegyület nyilván tartotta és segítette a rászorulókat. Ez az egyesület lett az október hatodikai emlékező gyászünnepségek fő szervezője is, tagjai azok között voltak, akik kezdeményezték, hogy a kivégzés helyét megjelöljék, és felállítsák az obeliszket.

Mint köztudott az ezen a helyen később emelt emlékoszlop alá helyezték örök nyugalomra a vértanúk többségét, köztük az osztrák származású gróf Leiningen Westenburg Károlyt is. Az ő családtörténetének külön érdekessége, hogy egyik közeli rokona a császári hadsereg tagjaként az aradi várban szolgált, itt is temették el a vár egykori katonai temetőjében.

A ma már nem létező(?) nyughelyről az Arad és Vidéke közöl érdekes tudósítást 1906. november elsején: *„A vár hármaskapujától jobbra a földsáncok tetején, nagylevelű gesztenyefák között fekszik ez a kis, vasrácsokkal körülvett temető, ahova 1848-ban temettek utoljára, amikor is a szabadságharc idején a várban elesett katonákat helyezték egy közös sírba. Azóta nem igen jártak itt emberek, s már-már egészen megfeledkeztek erről a temetőről. A napokban Ditrich Albert ezredparancsnok rendelte el, hogy a régi sírhelyeket meg kell tisztítani, s ekkor akadtak rá ezekre az emléktáblákra. A temetőnek a közepén egy hatalmas fekete márványtábla fekszik a földön a következő felírással:*

EHRENGRABSTÖTTE

1848–49.

Ez az elesett közkatonák közös dízsírhelye.

Tőle jobbra van a vár legelső parancsnokának sírja, aki a vár építése után körülbelül 10 éve halt meg. (Itt nyugszik Johann Georg Adolphe Phall von Buleben, vezérőrnagy, az Orod erődnek a parancsnoka, elhunyt 1772. okt. 8-án.)

Néhány lépésnyire tőle egy hatalmas hársfa alján van Leiningen ezredesnek a sírhelye, amelynek felirata ez:

*CHRISTIAN REICHSGRAF zu LEININGEN WESTERBURG
Ritter des Mária-Terezia und Preussischen Meritte Ordeus.
Kammer-Oberst in der K. K. Armee.
Gestorben den 20. Féber. 1819.*

(Christian zu Leiningen Westerburg birodalmi gróf, Mária Terézia és a Porosz Érdemrend tulajdonosa, a királyi és császári hadsereg birodalmi ezredese. Elhunyt 1819. febr. 8-án.*)

A cikk írója tévesen a vértanú tábornok édesapjának nevezte az ezredest, holott ennél távolabbi rokoni szálak fűzték össze őket

Nekem személyesen még nem sikerült a vár belsejébe jutnom, de bízom benne, hogy eljön az az idő, amikor égő mécsest, virágot tudok (tudunk) elhelyezni azon a helyen, ahol egykor az itt raboskodó hős tábornokok cellái voltak.

* a német nyelvű sírfeliratokat Erdélyi Ildikó és Pop Éva fordította

Piroska István

Azt írta az újság. 2012. október